

Llanelwy St Asaph

llwybr y ddinas city trail

sir ddinbych denbighshire

Your Denbighshire adventure

Bustling market towns. A unique Welsh culture. Delicious food and drink. One of the most beautiful protected landscapes in Wales.

You won't find yourself too short of ideas about what to do in Denbighshire. But just in case we've come up with a few adventures for you try - and you can download them straight to your mobile.

Efallai yr hoffech roi cynnig ar weithgaredd greadigol, cael hwyl gyda'ch plant neu ymweld â hen adeiladau. Efallai bod gennych ddiddordeb mewn hanes cymdeithasol, teithiau cerdded yng nghefn gwlad neu deithiau trefol. Beth bynnag sydd at eich dant, mae 'na Antur Ddigidol Sir Ddinbych ar eich cyfer chi.

Gallwch chwarae "hangman" yn Rhuthun, sail leaf boats on Llangollen Canal or make flopsy bunnies in Ninbych. Ewch i'r wefan i weld yr holl bethau sydd gan Sir Ddinbych wledig i'w cynnig i chi ar flaenau eich bysedd.

digidolsirddinbych.co.uk

digitaldenbighshire.co.uk

Eich antur yn Sir Ddinbych

Trefi marchnad llawn prysurdeb. Diwylliant Cymreig unigryw. Bwyd a diod blasus. Un o'r tirweddau gwarchodedig harddaf yng Nghymru.

Bydd y syniadau'n byrlymu ar gyfer pethau i'w gwneud yn Sir Ddinbych. Ond rhag ofn... dyma ychydig o anturiaethau y dylech roi cynnig arnynt - a gallwch eu llwytho i lawr yn syth i'ch ffôn symudol.

Efallai yr hoffech roi cynnig ar weithgaredd greadigol, cael hwyl gyda'ch plant neu ymweld â hen adeiladau. Efallai bod gennych ddiddordeb mewn hanes cymdeithasol, teithiau cerdded yng nghefn gwlad neu deithiau trefol. Beth bynnag sydd at eich dant, mae 'na Antur Ddigidol Sir Ddinbych ar eich cyfer chi.

Gallwch chwarae "hangman" yn Rhuthun, sail leaf boats on Llangollen Canal or make flopsy bunnies in Ninbych. Ewch i'r wefan i weld yr holl bethau sydd gan Sir Ddinbych wledig i'w cynnig i chi ar flaenau eich bysedd.

digidolsirddinbych.co.uk

digitaldenbighshire.co.uk

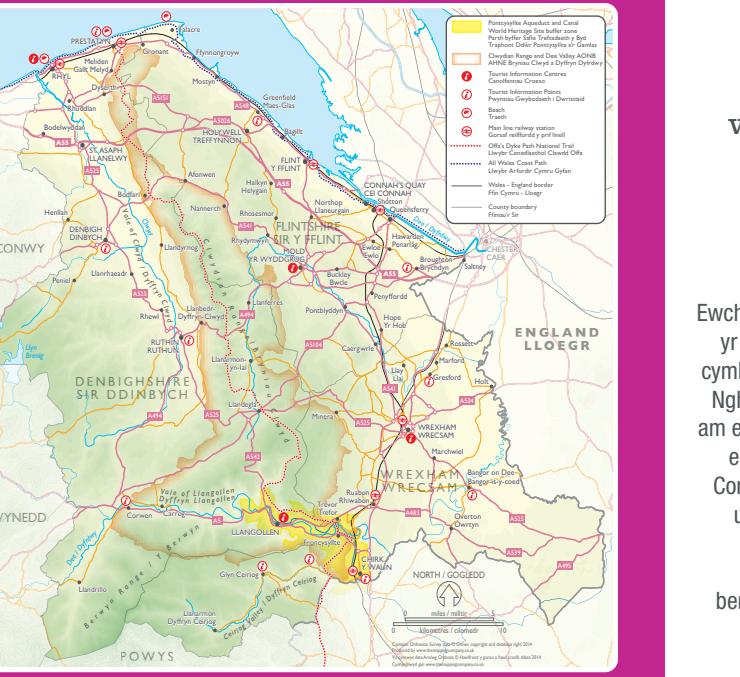
A town for every day

St Asaph isn't the only town in Denbighshire with its very own trail. There are seven others - all packed with historic interest. But all very different, as we hope you'll discover for yourself. Just as long as you have another week or so to spare.

Tref i bob diwrnod

Nid Llanelwy yw'r unig dref yn Sir Ddinbych gyda llwybr ei hun. Mae saith llwybr arall - pob un yn llawn o ddiddordeb hanesyddol. Ond pob un yn wahanol iawn, gyda'r gobaith y byddwch yn darganfod hynny dros eich hunain. Cyn bellod â bod gennych wythnos neu ddwy arall i'w sbario.

Darganfod Sir Ddinbych Discover Denbighshire

01978 860828

discoverdenbighshire.co.uk

northeastwales.co.uk

medieval-wales.com

clwydianrangeanddeevalleyaonb.org.uk

Darganfod Sir Ddinbych
Discover Denbighshire

Darganfod Llanelwy

Mae Llanelwy - sydd â phoblogaeth o tua 4,000 - wastad wedi ystyried ei hun fel dinas, ond nid oedd gweddill Prydain yn ymwybodol o hynny nes i'r Frenhines roi anrhydedd dinesig i'r dref yn ystod ei Jiwbili Diemwnt.

Mae wedi bod yn lle pwysig ers canol y chweched ganrif pan sefydlodd offeiriad o'r Alban, Sant Cyndeyrn, fynachlog yma. Diolch i'w leoliad ar lwybr y prif fewnlifiad i Ogledd Cymru, mae'n parhau i fod yn ganolog i bethau - ac nid yw bob amser yn dianc yn ddianaf.

O'r eglwys gadeiriol hardd ond bychan, a losgwyd gan Owain Glyndŵr, mae'r llwybr hwn yn rhedeg i lawr y rhiw ar hyd y Stryd Fawr a heibio i'r eglwys ganoloesol i ddilyn banciau coediog yr Afon Elwy.

Dylai gymryd tuag awr i gerdded, ond byddai'n well caniatáu ychydig yn hwy. Wedi'r cyfan, mae'r ddinas hon yn cynnwys 1,500 o flynyddoedd o hanes.

Exploring St Asaph

St Asaph - population about 4,000 - has always thought of itself as a city but the rest of Britain didn't catch on until the Queen awarded it civic honours during her Diamond Jubilee.

It's been an important place since the middle of the sixth century when a Scottish priest, Saint Kentigern, founded a monastery here. Thanks to its location on the main invasion route into North Wales, it's remained at the centre of things - not always escaping unscathed.

From the picturesque but tiny cathedral, once burned by Owain Glyndŵr, this trail runs downhill along the High Street and past the medieval church to follow the wooded banks of the River Elwy.

It should take about an hour of actual walking but you'd better allow a little longer. After all, this very small city does pack in 1,500 years of history.

Beth sy'n ei wneud yn arbennig?

Y gadeirlan, mae'n debyg, yw un o'r lleiaf ym Mhrydain, ond gallwch weld ei dŵr crenellog a'r clytwraith unigryw o galchfaen a thywodfaen melyn porffor o bell ac agos.

Mae'n galon i'r ddinas, yn llythrennol ac yn drosiadol. Ac mae wrth galon diwylliant Cymru hefyd - yn gartref i'r Beibl Cymraeg cyntaf, ac i lu o wyliau cerddoriaeth ryngwladol.

Ar Ffordd Pererinion Gogledd Cymru rhwng Treffynnon ac Ynys Enlli, mae hyd yn oed yn darparu porth at y "tirweddau ysbrydoledig" o amgylch y ddinas. Bydd canolbwyt digidol y tu mewn i'r eglwys gadeiriol yn rhoi mwy o wybodaeth i chi.

Fel arall, codwch gopi o "Mwynhewch Sir Ddinbych Ganoloesol" neu ewch i medieval-wales.com.

Bleawn ni nesaf?

Dylai'r siopau, y caffis, y tafarndai a'r adeiladau hanesyddol yn Llanelwy eich cadw'n brysur am sbel. Os ydych chi'n penderfynu symud ymlaen, mae rhai o atyniadau enwocaf gogledd Cymru daflriad carreg o'r ardal.

C

astell a Phare Bodelwyddan

b

odelwyddan-castle.co.uk 01745 584060

b

odelwyddan-castle.co.uk 01745 584060

B

odelwyddan Castle and Park

h

istoric house, museum and partner of the National Portrait Gallery - with its own adventure playground.

b

odelwyddan-castle.co.uk 01745 584060

C

astell Rhuddlan

n

id yn unig y bu i Edward I adeiladu Castell godidog Rhuddlan - dargyfeiriodd yr afon fel y gellid ei chyflenwi o'r môr.

c

adw.cymru.gov.uk 01443 336000

R

huddlan Castle

E

ward I didn't just build magnificent Rhuddlan Castle - he diverted a river so it could be supplied by sea.

c

adw.wales.gov.uk 01443 336000

Where shall we go next?

The shops, cafés, pubs and historic buildings of St Asaph should keep you busy for a while. When you do decide to move on, you'll find some of the leading attractions of North Wales just a few miles away.

1 Eglwys Gadeiriol Llanelwy

1 St Asaph Cathedral

Dyma'r gadeirian hynafol leiaf yn Mhyrdain – dim ond 182 troedfedd a hyd a 68 troedfedd o led. Ond nid yw hyn i'n atal rhag mynd i drafarherion. Wedi'i sefydlu gan y Normaniaid yn y 12fed ganrif, mae'r eglwys gadeiriol wedi dioddef ymosodiadau dro ar ol tro – caffodd ei difrodi'n wael gan Edward I yn 1282, ei llosg i gan Owain Glyndŵr in 1402 a'i defnyddio fel stab gan Bengnyraidd yn ystod y Rhyfel Cartref. Ond drwy waith aifadlaethol ac adfer parhaus, mae ei "hurdaðas a'i mawedd" fel y'i disgrifiwyd gan Dr Johnson, yn parhau. El thyrsor mwyafrif yw Beibl William Morgan o'r 16eg ganrif. Mae'r cerflun cyfoes, ysgwydol o Crist ar y groes yn yr ale groes ddeheudol yn dangos sut mae'r eglwys yn parhau i'w esblygu.

2 Cofeb Dau Gyfieithydd

2 Translators' Memorial

Achelidwyd y tu'r Gothig ysblynniwyd hwn gan y Victorians i ddathlu 300 milwyddiant ers cyfeithiwr Beibl i'r Gymraeg. O'u clifachau a chanop, mae delw ymth ysgolhaig yn syluan allan ar dir y gadeirian – gan gynnwys yr Esgob William Morgan, a gyfeithiwr y Beibl yn 1588 a hollodd i achub un o iethoedd hynaf Ewrop. Mor fyw a hoff oedd y gwaith hwn fel ei fod wedi parhau yn eang nes diwedd yr 20fed ganrif. Mae gan yr eglwys gadeiriol gopi gwreiddiol a gaiff ei arddangos, ac mae Morgan ei hun, a fu far ym ddim tawd yn 1604, wedi'i gladdu o dan yr allor uchel.

3 Ty y Brodyr Powell

3 Powell Brothers House

Cymerwch gamau i lawr at High Street a thrwch i'r chwith. Mae'r ty, sydd bellach yn salon harddwch, yn dwyn carreg â'r dyddiad 1745, ond mae hyn yn stor o gerdoriaeth yn fwf nag o bensaerniath. Hwn oedd man genit y brodyr George a Felix Powell, y daeth eu cân "Pack up your troubles in your old kit-bag" yn hynd boblogiadu yn ystod y Rhyfel Mawr. Yn eriolyn, roedd George yn heddygwr ac yn gwthwr ymladd, ond teithiodd Felix a amgylch ffosydd y Ffryst Gorlewinol gyda'u cân galonol. Ymhellach i lawr High Street ar y chwith, yn union cyn yr eglwys, mae'r Elusendai Barrow a achelidwyd ym 1680 gan yr Esgob Barrow ar gyfer "wyth gweddwl tawd o gymeriad da".

4 Eglwys y Plwyf

4 Parish Church

Datblygodd Llanelwy o amgylch mynachlog ar lan yr afon Elwy, wedi'i sefydlu gan Sant Cyndeyrn, a elwir hefyd yn Mungo, yn 560AD – a'i adael yng ngofal ei hoff ddisgybl, Sant Elwy. Yn gwbl haeddiannol, mae'r eglwys wedi ei chysegru i'r ddua arwr hwn o'r dref ers canol y 12fed ganrif. Adelaidwyd yr adeilad presennol ar ben sylfeini hŷn yn 1524, a chafwyd estyniad yn fuan wedyn yn arddull adeiladau nodweddiadol Sir Ddinbych. Mae gan yr adeilad do trawstiau gorllaw gwyth, wedi'u haddurno ag angylion ar yr ochr duehoul hŷn. Ychwanegodd y pensaer anorffigol, Syr George Gilbert Scott, y porth, y cwt clychau a'r festri yn 1872.

Geiriau a cherddoriaeth

Words and music

Mae'r eglwys gadeiriol yn ddiweddiadol a phrydferth yn Nyffryn Clwyd, ond mae Llanelwy bob amser wedi bod yn ddinas o feirdd a cherddorion. Bu Felicia Hemans, awdure "Casabianca" gyda'i llawn agoriadol anfarwol "The boy stood on the burning deck" llawn ym 1800au cynnar. Ysgrifennodd y bardd Fictoriaid, Gerard Manley Hopkins, rai o sonedau enwocaf yng Nghymru. Roedd y eglwys gadeiriol yn denu cerddorion o safon byd i Wyl Gerdd Ryngwladol Gogledd Cymru a sefydlwyd gan William Mathias, a ysgrifennodd anthem ar gyfer priodas Tywyssog Cymru ym 1981.

Llwybr y ddinas

Pellter 1 milltir / 1.6 km gan gynnwys taith gerdded ar lan yr afon

Pa mor anodd yw'r llwybr? Gweddol hawdd dringo i fyny'r High Street, gall llwybr gian yr afon fod yn fwldy

Amser yn cerdded 1 awr

Man cychwyn Maes parcio i'r de o'r eglwys gadeiriol LL17 ORD

Cludiant cyhoeddus Traveline Cymru 0871 200 2233, Ymholiadau Rheilffyrdd Cenedlaethol 08457 484950

City trail

Distance 1 mile / 1.6 km including riverside walk

Difficulty Fairly easy ascent up High Street, riverside path can be muddy

Walking time 1 hour

Start point Car park south of the cathedral LL17 ORD

Public transport Traveline Cymru 0871 200 2233, National Rail Enquiries 08457 484950

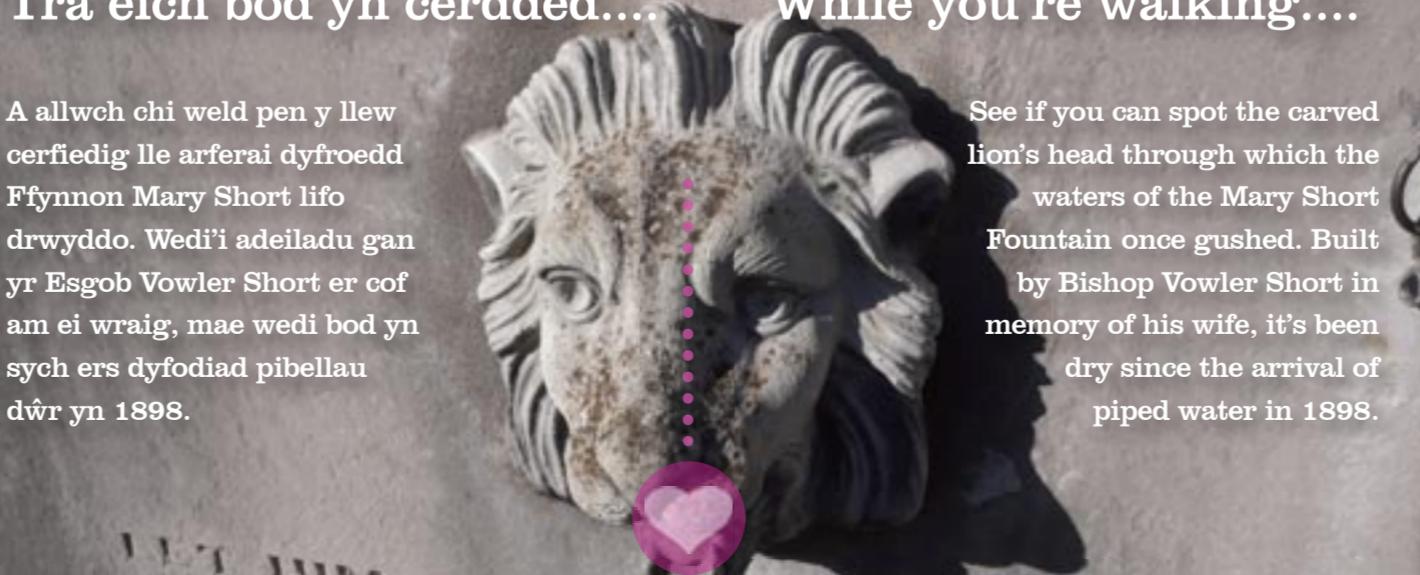
darganfodsirddinbych.co.uk discoverdenbighshire.co.uk

Tra eich bod yn cerdded....

A allwch chi weld pen y llew cerfiedig lle arferai dyfroedd Ffynnon Mary Short lifo drwyddo. Wedi'i adeiladu gan yr Esgob Vowler Short er cof am ei wraig, mae wedi bod yn sych ers dyfodiad pibellau dŵr yn 1898.

While you're walking....

See if you can spot the carved lion's head through which the waters of the Mary Short Fountain once gushed. Built by Bishop Vowler Short in memory of his wife, it's been dry since the arrival of piped water in 1898.

5 Bedd Dic Aberdaron

Hap a damwain oedd bod y dyn crwydro, "Dic Aberdaron", enw go iawn Richard Jones, wedi marw yn Llanelwy yn 1843. Treuliodd y dyn diddysg hwn, a oedd yn fab i adeladwr cychod, ei fywyd yn crwydro Cymru a Lloegr, yn dredoetho a'i walt yn hir, yn cario telyn, llawer o lyfrau a chath. Gallai siarad 14 o iethoedd, gan gynnwys iethoedd hynafol y Dwyrafn Canol, a bu'n treulio blynyddoedd yn ysgrifennu geiriau Cymraeg-Hebraeg-Groeg. Yn yr anfonius, ni chyhoeddwyd y geiriau eriod – Llyfrgell Genedlaethol Cymru yn Aberystwyth sydd â'r unig gopi – a bu far ym ddyn siomedig. Fe welwch ei garreg fedd ar ei ben ei hun ger pen y rheilau yng nghornel dde-orllewin y tynwent.

5 Dic Aberdaron Grave

It was pure chance that nomadic "Dic Aberdaron", real name Richard Jones, died in St Asaph in 1843. This uneducated son of a boat-builder spent his life wandering through Wales and England, barefoot and long-haired, carrying a harp, many books and a pet cat. He could speak 14 languages including the ancient tongues of the Middle East and had spent years writing a Welsh-Hebrew-Greek dictionary. Sadly it was never published – the National Library of Wales in Aberystwyth has the only copy – and he died a disappointed man. You'll find his gravestone on its own near the end of the railings in the south-west corner of the churchyard.

6 Obelisg H M Stanley

Ganed y fforiactoriaid Henry Morton Stanley, yn Ninbych ac fe'i magwyd yn y flwyd yn Llanelwy, ac yn ddiweddarach caffod ysbty ei enwi ar ei ôl. Llywododd i ddianc o'i "boonydfa" yn y diwedd, a rhedodd i fwrd i'r môr – gan wasanaethu ar y ddyw ochr yn Rhyfel Cartref America. Tra'n gweithio fel newyddiadurwr, llywododd i olrhain y cenhadwr o'r Alban, David Livingstone, yn ddiwlyn yng Nghanolbarth Afrika, a gyfarf drwy dwydeud: "Dr Livingstone, I presume?" Hyd i ddiheddrach, dyfeisiodd glynllianu gyda'r Brenin Leopold II o Wlad Belg i hameisio adnoddau naturiol y Congo. Mae golygfeydd o'i fywyd dadleul yn troli o amgylch yr obelisg trawiadol hwn, yn ogystal â chopi bach o ddewl o'r Congo.

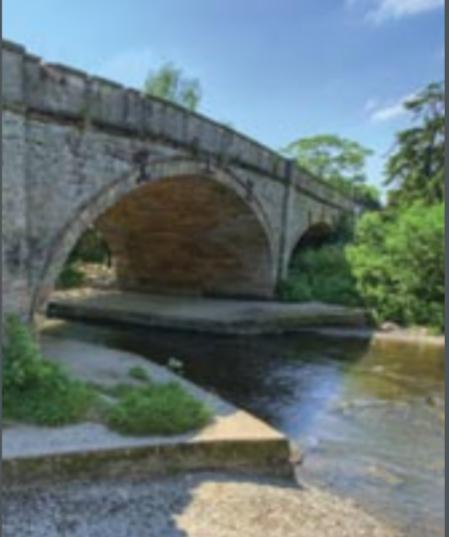

6 H M Stanley Obelisk

Victorian explorer Henry Morton Stanley was born in Denbigh and raised in the St Asaph workhouse, later a hospital bearing his name. He eventually escaped from this "house of torture", ran away to sea – and served on both sides in the American Civil War. While working as a journalist he tracked down Scottish missionary David Livingstone in deepest Central Africa with the words: "Dr Livingstone, I presume?" He later hatched schemes with King Leopold II of Belgium to harness the Congo's natural resources. Scenes from his controversial life spiral around this striking obelisk, topped by a miniature copy of a Congolese effigy.

7 Pont Elwy

Trowch i'r chwith gyferbyn â'r gysgodfan bws i mewn i'r parc, ac yna'n syth i'r dde i ddilyn y llwybr troed at y bont.

7 Elwy Bridge

Turn left opposite the bus shelter into the park, then immediately right to follow the footpath to the bridge. This limestone and sandstone bridge over the temperamental River Elwy may be a Scheduled Ancient Monument but it isn't the original one. That was further downstream, made of wood and prone to flood damage. So in about 1770 Joseph Turner, architect of Ruthin Gaol, came up with this elegant five-arched design spanning a total of 65 metres – wide enough to cope when the river bursts its banks. Turn left for Roe Plas or walk under the bridge to see St Asaph Common.

8 Plas Ro

Mae Afon Elwy a'i llif cyflym yn cynnwys digon o frithyll, eogiaid a phenau lletwad, sydd yn eu tro yn denu creyr glas a glas y dorlan – hyd yn oed dyfrynn o bryd i'w glydd. Felly, mae'r daith gerdded dewisol hon ar lai yr afon yn cynng cyfeil bythgoifadwy. Hyd yn oes y bydd i creaddur bach yn teimlo'n swil, rydych yn siŵr a wled eirlysiau, blodau'r gwynt, brialu, brialu Mair neu felynn Mair y gors, yn dibynnu ar y brym. Hefn sôn am y goeden bren fywyd prin ym Mhyrdain: y Boplysen Ddu. Dim ond 2,000 o'r coed gosgeiddig crwm hyn sydd ar ôl ym Mhyrdain, a chawsant eu defnyddio i wneud ffatriau nenfyrch ers talwm. Mae gan Blas Ro rai o'r sbesimebau gorau yn y wlad.

8 Roe Plas

The fast-flowing River Elwy holds plenty of trout, salmon and bullhead which in turn attract herons and kingfishers – even the occasional otter. So this optional riverside walk offers the chance of a memorable encounter. Even if they're feeling shy, you're sure to see snowdrops, wood anemones, primroses, cowslips or marsh marigolds, depending on the season. Not to mention the rarest timber tree in Britain: the Black Poplar. There are just 2,000 of these gracefully arching trees, once used to make cruck frames, left in Britain. Roe Plas has some of the finest specimens in the country.

Now simply retrace your steps to your car.

Yr eog a'r fodrwy

Mae un chwedol am Sant Elwy mor enwog fel ei fod wedi'i ddarunio yn un o fenestri lliw yr eglwys gadeiriol. Mae'n mynd fel hyn: Roedd y Frenhines Nest, y ferch harddaf yng Nghymru, yn briod a Brenin Maelgwn, a oedd yn dynn configennus. Ar ei bys, gwisga fodrwy aur sanctaidd, ond un diwrnod, tra'n ymdrochi yn Afon Elwy, golygodd hi'r fodrwy yn y dŵr. Gofynnodd Nest i Esgob Llanelwy ei helpu i dôrri i newyddion omawyd i'w gŵr. Tra'n bwytwa swper y noson honno, dywedodd y sant nad oedd unrhyw drysor yn werth dinistrio cariad. Pan ddechreuodd y brein fywta pryd o eog lleol, daeth o hyd i'r fodrwy y tu mewn i'r pysodyn. Roedd wedi teithio a fyw y Frenhines, i'r afon, i'r pysodyn, ac yn ôl.

The salmon and the ring

One legend about Saint Asaph is so famous that it's depicted in one of the cathedral's stained glass windows. It goes like this: Queen Nest, the most beautiful woman in Wales, was married to jealous King Maelgwn. On her finger she wore a sacred gold ring but one day, while bathing in the River Elwy, she dropped it in the water. Nest asked Bishop Asaph to help break the awful news to her husband and, over dinner that night, the saint pointed out that no treasure was worth destroyed love. When the mollified king tucked into a dish of local salmon, inside he found the ring that had travelled full circle from finger to river to fish and back again.